

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT PEDAQOJİ UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

AYDIN VƏLİ MUSA

TÜRK ŞAİRİ NƏCİB FAZİL QISAKÜRƏYİN
ƏSƏRLƏRİNDƏ TƏRBİYƏ MƏSƏLƏLƏRİ

5804.01- Ümumi pedaqogika, pedaqogikanın və təhsilin
tarixi

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim
olunan dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

Bakı – 2016

Dissertasiya işi Bakı Slavyan Universitetinin Pedaqogika və psixologiya kafedrasında yerinə yetirilmişdir

Elmi rəhbər:

Kərim Ali oğlu Məmmədov
pedaqogika üzrə elmlər doktoru,
professor

Rəsmi opponent:

Zahid Abdulla oğlu Xəlilov
filologiya üzrə elmlər doktoru,
professor

Oqtay Allahverən oğlu Abbasov
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru,
dösent

Aparıcı təşkilat:

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və
İdman Akademiyasının Pedaqogika və
psixologiya kafedrası

Müdafiə “ 05 ” aprel 2016-cı ildə saat _____ da Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən FD 02.061 Dissertasiya şurasının iclasında kiçik akt zalında keçiriləcəkdir.

Ünvan: Az – 1000, Bakı şəhəri, Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68

Dissertasiya ilə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin elmi kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferat “ ____ ” mart 2016-cı ildə göndərilmişdir.

**Dissertasiya şurasının
elmi katibi:**

K.R.Quliyeva,
pedaqogika üzrə fəlsəfə
doktoru, dösent

TƏDQIQATIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Tərbiyə hər bir cəmiyyətin həyatında mühüm rol oynayan amillərdən biridir. Cəmiyyət inkişaf etdikcə təlim-tərbiyə məsələlərinə maraq artmış, bu sahədə yeni-yeni baxışlar, nəzəriyyələr meydana çıxmışdır. Öz soykökünə bağlı, cəmiyyətə yararlı, Vətəninə sevən və onun uğrunda hər zaman şəhid olmağa hazır olan, bilikli və elmlə, yüksək estetik zövqə malik, nümunəvi davranışlı, əxlaqlı insanın formalaşdırılması bu pedaqoji və psixoloji fəaliyyət prosesinin əsas məqsədidir.

Əxlaqi, mənəvi, əmək, estetik, vətənpərvərlik, hüquqi tərbiyə böyüməkdə olan insanın tərbiyə işini həyatla əlaqələndirməyə kömək edir. Milli adət-ənənələrə bağlılıq, tarixə qarşı unutqan olmamaq, düzgün dünyagörüşü yaratmaq, ətraf mühitdə pislilik və mənfi hallara qarşı barışmaz mövqe tutmaq tərbiyə prosesinin qarşıya qoyduğu vacib vəzifələrdəndir.

Bu məsələlərin həllində bədii ədəbiyyatın təbliği və tədrisinin rolu əvəzedilməzdir. Həmin ədəbi nümunələr yüksək ideya-bədii dəyərə malik olmalı, mövzu, janr müxtəlifliyi, aktual mənəvi-estetik problemləri əks etdirməli; öz humanist istiqaməti və şəxsiyyətə müsbət təsir göstərməsi ilə seçilməlidir. Bədii əsərlər seçilərkən tarixi-mədəni ənənələr, ədəbi təhsil sisteminin zəngin təcrübəsi nəzərə alınmalıdır. Uğurlu əsərlər əvəzlənən nəsil üçün həmişə qiymətlidir. Müasir mərhələdə gənc nəslin əxlaq, milli mənilik, milli ləyaqət və şərəf hissinin formalaşmasında istedadlı türk yazıçısı, şair və dramaturq, müəllim Nəcib Fazil Qısakürək də vardır.

Nəcib Fazil Qısakürək Cümhuriyyət dövrü Türk düşüncə tarixində önəmli bir yer tutmuş şəxsiyyətlərdən biridir. O, ənənəni yaşatmaqla müasirliyə can atan ziyalılardandır. Qısakürək, təkcə XX əsr türk poeziyasının zirvəsini fəth edən məşhur bir şair deyil, eyni zamanda nəsr, dramaturgiya və publisistika sahəsində də öz dəst-i xətti ilə tanınan böyük bir sənətkar olmuşdur. O, tarixdə “Cümhuriyyət dövrü” kimi qalan gərgin ictimai-siyasi, ədəbi-mədəni hadisələrin yaşandığı, qarşılaşma hərəkətinin vüsət qazandığı bir dövəmdə, qaynar ədəbi mühitdə yetişmişdir. Böyük sənətkar öz qələmini həm publisistikada, həm də ədəbiyyatın poeziya, nəsr, dramaturgiya kimi janrlarında sınamışdır. Yaratdığı bədii nümunələrlə Nəcib Fazil gənclərin yüksək ideya, mənəvi və estetik tərbiyəsində mühüm rol oynamışdır. İstedadlı qələm ustasının əsərləri bir məktəbdir. Bu məktəb vasitəsilə o, tərbiyə prosesində kamil bir insan formalaşdırmağı

qarşısına qoymuşdursa, təlim prosesində mənən zənginliyə xidmət edən tərbiyəvi vəzifələri həyata keçirməyi nəzərdə tutmuşdur. Onun ədəbi yaradıcılığı Türk pedaqoji irsinin aparıcı istiqamətlərindən birini təşkil edir.

Nəcib Fazılın yaradıcılığı bir çox ədəbiyyatşünasları, rejissor və publisistləri öz ətrafına toplaya bilmişdir. Onun əsərləri Türkiyədə müxtəlif vaxtlarda müxtəlif tədqiqatçılar tərəfindən araşdırılmışdır. Türkiyədə Nəcib Fazil haqqında ilk kitabı 1968-ci ildə Hilmi Oflaz “Nəcib Fazil Qısakürək. Şeiri, sənəti, aksiyonu” adı altında çap etdirmişdir. Bu kitabda Peyami Səfa, Əhməd Hamdi Tanpınar, Məhməd Qaplan, Əhməd Qabaqlı, Ağah Sırrı Ləvənd, Yaşar Nabi Nayır kimi məşhur simaların şair haqqında elmi-tədqiqi məqalələri toplanmışdır.

1982-ci ildə Osman Nuri Ekizin tərəfindən “Necip Fazil Kısakürək” adlı monoqrafiyası hazırlanıb oxuculara təqdim edilmişdir. Bu əsərdə şairin həyat və yaradıcılığı haqqında geniş məlumat verilərək, əsərlərində toxunduğu əsas problemlərdən söhbət açılmış, bəzi əsərlərinin qısa xülasəsi verilmişdir. Bəkir Oğuzbaşaran İstanbulda 1983-cü ildə “Nəcib Fazılın şeiri” adlı kitabını çap etdirmişdir. Mustafa Miyasoğlunun 1992-ci ildə hazırlayıb ərsəyə gətirdiyi “Nəcib Fazil Qısakürək” əsəri isə Nəcib Fazil haqqında ilk monoqrafiyadır.

Nəcib Fazil haqqında əsər yazan müəlliflərindən biri də onu yaxından tanıyan böyük alim Orxan Okaydır. O, “Kendi sesinin yankısı: N.F.Kısakürək” (2001), “Necip Fazıl Kısakürək” (2003) adlı elmi araşdırmaların müəllifidir.

Bunlardan başqa, Nəcib Fazil haqqında İhsan Qurdun “Çilədəki insan Nəcib Fazil” (Ankara, 1991), Salih Mirzəbəyoğlunun “Nəcib Fazillə baş-baş” (İstanbul, 1982), Mustafa Özdamarın “Sənət və aksiyon içində bir portret dönəməsi” (İstanbul, 1997), Əhməd Qabaqlının “Şairlər sultanı” (İstanbul, 2005), Lütful Şahsuvaroğlunun “Nəcib Fazil Qısakürək” (İstanbul, 2005), Əbdürrəhman Şənin “Son Sultanuş-şuara Nəcib Fazil” (Ankara, 2003) və s. kimi kitabları da çap olunmuşdur.

Sənətkarın ədəbi-bədii irsi Azərbaycanda filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Eşqanə Babayeva tərəfindən daha ətraflı şəkildə araşdırılmışdır. Onun “Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılıq yolu” (Bakı, 2013) adlı monoqrafiyası Nəcib Fazil Qısakürək irsinə ən böyük töhfədir. E.Quliyevin “Türkiyə türk ədəbiyyatı (XIX-XX əsrlər)” (Bakı, 2003), J.Əliyevanın “Çağdaş türk şeirinin poetikası” (Bakı, 2001) adlı monoqrafiyalarında da ustadla bağlı müəyyən məlumatlar verilmişdir. Həmin elmi əsərlərdə böyük

şair, tənqidçi, filosof, və publisist Nəcib Fazil Qısakürəyin ömür yolu, ədəbi mühiti və yaradıcılığı işıqlandırılmışdır. Dövrü mətbuatda çap olunan məqalələr də sənətkarın irsini öyrənmək baxımından maraqlıdır. Həmin məqalələrin sırasında A.Xəndanın “Nəcib Fazil Qısakürəyin səhnə əsərləri haqqında” (Şərqsünaslığın aktual problemləri. Bakı, 2009), Ə.Rəsulovun “Nəcib Fazil Qısakürəyin poeziyası” (Bakı Universitetinin xəbərləri: Humanitar elmlər seriyası. 2009, №3), F.Sadığın “Türk dünyasının böyük ədibi” (Ədəbiyyat qəzeti. 2004, 3 dekabr), Z.Quliyevanın “Türk dünyasının böyük şairi” (Azərbaycan. 2004, 21 noyabr), A.Turanın “Çilənin çiləsi” (ədəbiyyat qəzeti, 2004, 12 noyabr), S. Babullaoglundun “Türkün üç böyük şeiri. Türkiyə çağdaş şeiri ilə bağlı mülahizələr” (“525-ci qəzet”, 2009, 10 yanvar) kimi maraqlı yazılar vardır.

N.F.Qısakürəyin zəngin bədii irsi Türkiyədə geniş şəkildə araşdırılsa da, təəssüf ki, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında elmi araşdırmalara cəlb edilməmişdir. Bu baxımdan, son dərəcə keşməkeşli həyatı və ziddiyyətli yaradıcılığı olan Nəcib Fazilın bədii irsinin araşdırılması, ədibin poeziyası, nəsr və dramaturgiyası, əsərlərində iləri sürdüğü pedaqoji fikirlər Azərbaycan ziyalıları və oxucusu üçün qaranlıq qalmışdır.

Yaratdığı bədii nümunələrlə Nəcib Fazil gənclərin yüksək ideya, mənəvi və estetik tərbiyəsində mühüm rol oynamışdır. Bunu onun gənc nəslə xitabən dediyi sözlərdə görə bilərik: “Bir gənclik, bir gənclik, bir gənclik... “Zaman məndədir və məkan mənə əmanətdir” düşüncəli bir gənclik... Göyləri göyərdəcək və hər şeyi düzəldəcək hala gətirəcək, “müqəddəs əmanəti nə etdiniz?” deyərək meydana çıxacağı günü gözləyən bir gənclik... “Kim var?”-deyə səsləndicə sağına və soluna baxmadan bir-bir “mən varam!” cavabını verən, “Mən olmadığım yerdə kimsə yoxdur” deyən gəncləri görəncə üç əsrlik yuxudan oyanmış əshabi-kəhfi düşündüm.”

Lakin çox təəssüf ki, Türkiyədə olduğu kimi Azərbaycanda Nəcib Fazil Qısakürəyin ədəbi-bədii irsi ilə yanaşı pedaqoji irsi, əsərlərində irəli sürdüyü tərbiyəvi fikirlər, gənclər üçün bir örnək olan ədəbi məktəbi pedaqoji cəhətdən öyrənilməmişdir. Bütün bunlar nəzərə alınaraq Nəcib Fazil Qısakürəyin pedaqoji yaradıcılığı, əsərlərində səpələnmiş tərbiyə məsələləri tam və sistemli şəkildə bu dissertasiyada tədqiq olunması, şairin poeziya, nəsr və dramaturgiyasının türk pedaqoji fikrindəki yerinin müəyyənləşdirilməsi üçün “Türk şairi Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərində tərbiyə məsələləri” mövzusunun seçilməsi qərarlaşdırılmışdır.

Tədqiqatın obyektini görkəmli şair, nasir və dramaturq Nəcib Fazil Qısakürəyin ədəbi-bədii irsi təşkil edir.

Tədqiqatın predmetini Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərində tərbiyə məsələləri təşkil edir.

Tədqiqatın məqsədi Nəcib Fazil Qısakürəyin dünyagörüşünə təsir edən amilləri üzə çıxarmaqdan, yaşadığı dövrün ictimai-siyasi mahiyyətini səciyyələndirməkdən, həyat və yaradıcılığının mühüm məqamlarını təhlilə cəlb etməkdən, poeziya, hekayə, roman və dram yaradıcılığındakı pedaqoji fikir və ideyaları sistemləşdirməkdən, Türk pedaqoji fikir tarixində yerini və rolunu müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.

Tədqiqatın vəzifələri aşağıdakılardır:

- Nəcib Fazil Qısakürəyin yaşadığı dövrün ictimai-siyasi mahiyyətini səciyyələndirmək;

- Nəcib Fazil Qısakürəyin dünyagörüşünə təsir edən amilləri üzə çıxarmaq;

- Nəcib Fazil Qısakürəyin həyat və yaradıcılığının mühüm məqamlarını təhlilə cəlb etmək;

- Nəcib Fazil Qısakürəyin poeziya, hekayə, roman və dram yaradıcılığındakı pedaqoji fikir və ideyaları sistemləşdirmək;

- Türk pedaqoji fikir tarixində yerini və rolunu müəyyənləşdirmək..

Tədqiqatda istifadə edilən əsas metodlar: nəzəri təhlil, tarixi müqayisəli metod; arxiv sənədlərini öyrənilməsi, analiz-sintez

Tədqiqat işinin metodoloji əsasını pedaqoji gerçəkliyin (fakt, hadisə və proseslərin) dərk edilməsi və dəyişdirilməsinin prinsip, metod, vasitə və nəzəri müddəaları təşkil edir.

Müdafiəyə təqdim olunan müddəalar :

- yaşadığı dövrün (1904-1983-cü illər) ictimai-siyasi və mədəni hadisələri Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılığına güclü təsir göstərmişdir;

- Nəcib Fazil Qısakürəyin poeziya, hekayə, roman və dram yaradıcılığı gənc nəslin əxlaq, hüquq, ruhi, estetik və ailə tərbiyəsi baxımından zəngindir;

- Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılığında bitkin tərbiyə konsepsiyası vardır;

- türk pedaqoji fikir tarixində tərbiyə ilə bağlı nəzəri konsepsiyanın formalaşmasında Nəcib Fazil Qısakürəyin pedaqoji fikir və ideyaları mühüm yer tutur.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Nəcib Fazil Qısakürəyin dünyagörüşünə təsir edən amillər üzə çıxarılmış, yaşadığı dövrün ictimai-siyasi mahiyyəti

səciyyələndirilmiş, həyat və yaradıcılığının mühüm məqamları təhlil olunmuş, poeziya, hekayə, roman və dram yaradıcılığındakı pedaqoji fikir və ideyaları sistemləşdirilmiş, Türk pedaqoji fikir tarixindəki yeri və rolu müəyyənləşdirilmişdir.

Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti. Nəcib Fazil Qısakürəyin tərbiyə məsələləri ilə bağlı ədəbi irsinin araşdırılması və onun məktəblilərin mənəvi tərbiyəsində istifadə edilməsi ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinin tərbiyəlilik səviyyəsinin yüksəldilməsində mühüm rol oynaya bilər.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti. Nəcib Fazil Qısakürəyin pedaqoji irsi ilə bağlı araşdırmalar Türkiyə və Azərbaycanda pedaqogika tarixi ilə bağlı mühazirə və seminar məşğələlərinin aparılmasında, xüsusi kursların tədrisində, antologiya və müntəxəbatların hazırlanmasında əhəmiyyətli rol oynaya bilər.

Tədqiqatın aprobasiyası. Dissertasiyanın əsas müddəaları və nəticələri ilə bağlı Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti "Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XIX Respublika elmi konfransında (2015-ci, 7-8 aprel), Qafqaz Universiteti Gənc tədqiqatçıların I beynəlxalq elmi konfransında (2013, 26-27 aprel), Qafqaz Universiteti Gənc tədqiqatçıların II beynəlxalq elmi konfransında (2013, 25-26 aprel), Qafqaz Universiteti Gənc tədqiqatçıların III beynəlxalq elmi konfransında (2015, 17-18 aprel) məruzələr edilmiş, AAK-ın tövsiyə etdiyi nəşrlərdə məqalə və tezislər çap etdirilmişdir. , Bakı Slavyan Universitetinin Elmi Əsərlərində (2014, №1), Bakı Qızlar Universitetinin Elmi əsərlərində (2015, №1), Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının Elmi Xəbərlərində (2014, №1), M.P.Dragomanova adına Milli Pedaqoji Universitetinin akademik nəşrlər elmi toplusunda "Gileya : Elmi Herald" Ukrayna (2015, mart 94, №3) məqalə və tezislər şəklində çap olunmuşdur.

Dissertasiyanın quruluşu. Dissertasiya işi giriş, hər biri müvafiq yarımfəsillərə bölünmüş üç fəsil, nəticə və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

DİSSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Girişdə mövzunun aktuallığı əsaslandırılmış, tədqiqatın obyektı, predmeti, məqsədi, vəzifələri, metodoloji əsasları, elmi yeniliyi, metodları, elmi-nəzəri və praktik əhəmiyyəti, habelə müdafiəyə çıxarılmış müddəalar göstərilir, tədqiqatın nəticələrinin tətbiqi və aprobasiyası açıqlanır.

Dissertasiyanın birinci fəslı “**Nəcib Fazil Qısakürəyin dünyagörüşünə təsir edən amillər**” adlanır. Bu fəsil “*Nəcib Fazil Qısakürəyin yaşadığı ictimai-siyasi dövr*” və “*Nəcib Fazil Qısakürəyin həyat və yaradıcılığı*” adlı iki yarım fəsildən ibarətdir. Burada XX əsr Türkiyə ədəbiyyatının görkəmli simalarından olan Nəcib Fazil Qısakürəyin yaşadığı ictimai-siyasi dövr, yazıçı, şair, nəşir və müəllim kimi məşhurlaşan bu insanın həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verilir. Fəsildə qeyd olunur ki, XX əsrdə Türkiyədə ədəbi hərəkatlar ictimai-siyasi proseslərlə bilavasitə qarşılıqlı əlaqə və bağlılıq şəraitində inkişaf edirdi.

Siyasi hadisələr, aparılan islahatlar, ölkədəki üsuli- idarədə baş verən dəyişikliklər ədəbiyyata, mədəniyyətə də öz təsirin göstərmişdir. “Bu dövrdə diqqəti cəlb edən əsas xüsusiyyətlərdən biri ədəbiyyatın həm qərb, həm də divan və xalq ədəbiyyatı ənənələri əsasında formalaşması ilə bağlıdır. Bu baxımdan Qərb ədəbiyyatının təsiri daha böyük idi. Həç təsadüfi deyil ki, dövrün şairləri fransız dilinin bütün incəliklərinə vəqif olmuş, fransız şeirini ilk mənbədən oxumuş, Paul Valleri, Rimbaud, Boudler poeziyasına heyranlıq duymuşlar. Bu şairlərin əsərlərində Qərb ədəbi axınlarının böyük təsiri olmuşdur...”

XX əsrin əvvəllərində Türkiyənin ictimai-siyasi həyatı “qaynar qazanı” xatırladırdı. Ölkəni siyasi böhran bürümüşdü. Əsrin ilk illərində ölkədə baş verən dəyişikliklər ədəbi proseslərə də öz təsirinı göstərmişdir. XX əsr Türkiyə türk ədəbiyyatının inkişafında, milli ədəbiyyat cərəyanı halına çevrilməsində ədəbi hərəkatların böyük rolu olmuşdur.

Atatürk dövründə dövlətin rəsmi qurumları sosial, siyasi, iqtisadi və mədəni həyatı gerçəkləşdirilən inqilablarla yenidən düzənləndi. 1938-ci ildə Mustafa Kamal Atatürk vəfat etdi. Lakin onun ideyaları Türkiyənin qabaqcıl, tərəqqipərvər qüvvələri tərəfindən həyata keçirilməkdə davam etdi.

İkinci dünya müharibəsi illərində yenə də öz siyasi məqsədlərinə sadıq qalan Türkiyə müharibədən sonra dünyanın bir çox ölkələri ilə əlaqələrini yenidən, zamanın tələblərinə uyğun qurmağa başladı. Bu illər ərzində formalaşan milli ruh, milli təkəkkür hissləri Nəcib Fazil Qısakürək yaradıcılığına hoparaq, onu ədəbiyyatın müxtəlif sahələrində-poeziyada, nəsrə və dramaturgiyada, o cümlədən mətbuatda məşhurlaşdırdı. Belə bir dövrdə yaradıcılığa başlayan tanınmış Nəcib Fazil Qısakürək dünyasını dəyişdiyi XX əsrin 80-cı illərində qələmini ədəbiyyatın müxtəlif sahələrində-poeziyada, nəsrə və dramaturgiyada sınamış, həmçinin məqalələri ilə də milli mətbuatda çıxış etmişdir.

Atatürk dövrü türk şeirin inkişaf etdiyi 1923-1940-cı illərdə fərdi mövzulara və estetik dəyəərə üstünlük verən şairlər meydana gəldi. Bu şairlərin sırasında Əhməd Həmdü Tanpınar, Əhməd Mühib Dıranas, Cahid Sidqi Tarancı, Mustafa Seyid Sütəvən kimi gələcəyin istedadlı ustadları var idi.

Bədii irsində tərbiyəvi görüşlərini araşdırdığımız Nəcib Fazil Qısakürək də bu istedadlı gənclərin sırasında idi.

Müasir türk mütəfəkkiri, şair və yazıçısı Nəcib Fazil Qısakürək 1904-cü il mayın 26-da İstanbulda doğulmuşdur. Nəcib Fazil ilk təhsilinə məhəllə məktəbində başlasa da, sonra təhsilini fransız məktəbində, daha sonra Amerika kolleclərində davam etdirir. Onun liseydəki müəllimləri arasında dövrün məşhur adamlarından olan Yəhya Kamal, Əhməd Həmdü (Aksəki), İbrahim Askı kimi söz ustadları var idi.

Şair İstanbul Universitetin fəlsəfə fakültəsində təhsil alarkən Milli Təhsil Nazirliyi tərəfindən Parisə oxumağa göndərilir. Şair ilk qələm təcrübələrinə 1916-ci ildə “Məktəb-i Fünun-i Bəhriyyə-i Şahanə”yə daxil olduqdan sonra başlayır. 1922-ci ildən etibarən Yeni məcmuədə, 1924-cü ildən sonra isə Milli məcmuədə çap etdirdiyi şeirlərini 1925-ci ildə “Hörümçək toru” adı altında bir kitaba toplayaraq nəşr etdirir. “Yeni məcmuə”də yalnız Yaqub Qədri Qaraosmanoğlu, Əhməd Haşim, Yəhya Kamal Bayatlı, Xəlidə Ədip Adıvar, Rafiq Xəlid Qaray kimi sənətkarların şeir və məqalələri dərc olunurdu.

Nəcib Fazil nədəbi yardıcılığa başladığı 20-ci illərin əvvəlləri-30-cu illərin ortalarında türk poeziyasında söz sahibi olan şairlər az deyildi. Bir tərəfdən klassik Osmanlı poeziyasının davamçıları, “Tənzimat”, “Sərvəti-fünun”, “Fəcri-ati” ədəbi məktəblərindən yetişmə, lakin öz novatorluqları, forma və məzmun yenilikləri, təzə üslubları ilə də seçilən Əbdülhəqq Hamid, Yəhya Kamal, Mehmet Akif, Əhməd Haşim, Cənab Şəhabəttin, Rza Tofiq kimi məşhur sənətkarlar, digər tərəfdən Ziya Göyöl və Mehmet Əminin başlatdıqları “Milli ədəbiyyat” cərəyanının təmsilçiləri, “hecənin beş şairi” adı verilən Faruk Nəfiz, Orxan Seyfi, Xəlid Fəxri, Enis Behiç, Yusif Ziya kimi ədəbi ictimaiyyətdə adları yaxşı tanınan şairlər yazıb yaradırdılar. Eyni dövərdə türk poeziyasında Nəcib Fazil gənc müasirləri Nazim Hikmət, Kəmaləddin Kami, Əhməd Qüdsi, Əhməd Həmdü də ilk uğurlu addımlarını atırdı. Şair öz qələmini ədəbiyyatın bir çox janrlarında sınaşıdır.

Nəcib Fazil yaradıcılığını aşağıdakı mərhələlərə bölmək olar:

1. İlk gənclik dövrü yaradıcılığı (1925-1934);

2. Kamillik dövrü yaradıcılığı (1935-1974);

3. Son dövr yaradıcılığı (1975-1983);

Tədqiqat işinin I fəslində Nəcib Fazil Qısakürək və Azərbaycan mövzusunə da toxunulmuşdur. Bu fəsildə göstərilir ki, Qısakürək Azərbaycanda əsasən lirikası ilə tanınır. Azərbaycanda ustad haqqında ilk dəfə şair Mikayıl Müşfiq fikir söyləyib. “Dəmir pərdə”nin bütün təzyiq və yasaqlarına baxmayaraq hələ 1958-ci ildə böyük şairimiz Rəsul Rza Nəcib Fazılınməşhur “Otel odalarında” şeirini dilimizə çevirərək “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində çap etdirib. Bundan sonra şairin bəzi şeirləri elə həmin il Bakıda çap olunmuş “Sülh və dostluq” almanaxına daxil edilmişdi. 1999-cu ildə xalq yazıçısı Anarın “Min beş yüz ilin oğuz şeiri”antologiyasına Nəcib Fazılınşeirləri ilə yanaşı, həyatı və yaradıcılığı haqqında elmi və publisistik məqalələr salınmışdır.

Sənətkarın poetik nümunələrinin ölkəmizə ikinci gəlişi tam otuz il sonraya-müstəqilliyimizin ilk illərinə təsadüf edir. 1991-ci il, mayın 22-də “Ədəbiyyat qəzeti”ndə şairin bir neçə şeiri çap olunub. Bəxtiyar Vahabzadə, Zəlimxan Yaqub, Xəlil Rza Ulutürk, Fikrət Sadiq kimi tanınmış şairlər Nəcib Fazil poeziyasına yaxından bələd olublar, yeri gəldikcə, bu gözəl sənət nümunələrindən ilhamlanaraq sənətkar haqqında qiymətli fikirlər söyləyiblər.

Şair Rasim Qaraca Nəcib Fazılın doğum ilinin 100-cü ildönümü münasibətilə “Çilə” şeirlər toplusunu Azərbaycan türkcəsinə uyğunlaşdıraraq çap etdirmişdir. Şairin şeir nümunələri müxtəlif Azərbaycan şeir antologiyalarına daxil edilmişdir.

Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərləri Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin “Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında” 2007-ci il 24 avqust tarixli sərəncamı ilə çap olunacaq əsərlər siyahısına daxil edilmiş və 2011-ci ildə işıq üzü görmüşdür.

Dissertasiyanın II fəslı “**Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərində pedaqoji fikir və ideyalar**” adlanır. O, 3 yarım fəsildən ibarətdir. “*Nəcib Fazil Qısakürəyin poeziyasında tərbiyə məsələləri*” yarımfəsildə Nəcib Fazılınpoetik yaradıcılığında tərbiyə məsələlərinə araşdırılır. Böyük bir istedad sahibi və tərbiyəçi-pedaqoq olan Nəcib Fazil Qısakürək tərbiyənin hər bir amilinin əhəmiyyətini sezmış, şeirlərində müvafiq dəyərli fikir və ideyaları irəli sürmüşdür. Mühit amilləri içərisində ictimai mühitin əhəmiyyətini daha yüksək qiymətləndirən şair-pedaqoq əsərlərində belə bir ideyanı aşılamaq istəyir ki, insanın mənəvi keyfiyyətlərinin

formalaşmasında onu əhatə edən adamların rolu əvəzsizdir. O, gənclərin əxlaq tərbiyəsində mühüm rol oynayan mühitin böyük rolu olduğunu bildirdi. Köhnə adət-ənənələrdən uzaqlaşaraq Qərbləşməni müasirlik hesab edən gəncləri şair dönüb geriye baxmağa çağırırdı. Şair yeni yaranmış bu türk gəncliyini müşahidə edir və onların ən yüksək zirvələri fəth etdim deyərək, heç nəyə nail olmadıqlarını, nə qərbli, nə də şərqli olmayan kosmopolit bir nəsle çevirildiyini kədərlə bildirir.

Nəcib Fazil Qısakürəyin poetik yaradıcılığında əxlaq tərbiyəsi xüsusi yer tutmuşdur. Nəcib Fazil gənc nəslin əxlaq tərbiyəsinə yüksək qiymət verir, əsərləri vasitəsilə onların mənən inkişaf etmiş, kamil bir insan kimi formalaşmasına kömək edəcəyinə inanırdı. Onu əxlaq və əxlaq tərbiyəsi ilə bağlı dəyərli fikir və ideyaları, hikmətli sözləri gənclərin mənəvi tərbiyəsində önəmli rol oynamışdır. Onun irəli sürdüyü əxlaq normaları humanizm, demokratizm və xeyirxahlıqla dolu olmuşdur. Şair insanlarda müşahidə etdiyi kobudluğu, zorakılığı, paxıllığı, xəsisliyi, mənşəbpərəstliyi, acgözlüyü, yaltaqlığı, satqınlığı, nəfsi və digər iyrənc keyfiyyətləri tənqid etmiş və gəncləri bu xüsusiyyətlərdən uzaqlaşmağa çağırmışdır.

Nəcib Fazilınpoeziyasında təvazökarlıq, mərdlik, cəsarətlik, vətənpərvərlik kimi yüksək əxlaqi keyfiyyətlər də mühüm yer tuturdu. Onun “Sakarya türküsü”, “Vətən”, “Böyük Doğu Marşı” kimi şeirlərində Vətən məhəbbəti, Vətən uğrunda şücaət göstərərək şəhidlik zirvəsinə yüksəlmək kimi hisslərini ifadə edə bilmişdir.

Şairə görə vətənpərvərlik insanın ən ali və dərin hisslərindəndir. Vətəni sevməyi, onun uğrunda canından belə keçməyi bacarmaq lazımdır. Bu xüsusiyyət isə ailədə tərbiyə edilir. “Sakarya türküsü”ndə ürəyi həyəcanla döyünən, narahatçılıq içində üzülən Anadolu-Sakarya torpaqlarının harayı və onun uğrunda şəhid olan Türk oğullarının nəyəsi eşidilir.

Nəcib Fazilın“Sakarya türküsü” şeiri böyüməkdə olan insanları vətənpərvərlik tərbiyəsində mühüm rol oynayır. “Böyük Doğu Marşı” gənc nəslə vətənə hədsiz sədaqət, onu şüurlu və fəal tərzdə sevmək, bütün qüvvə və bacarığını vətənin sədaqəti uğrunda sərf etmək ruhunda tərbiyə edir.

Nəcib Fazil bildirdi ki, ailə cəmiyyətin çəyirdəyi, toxumudur. O, cəmiyyətə müdaxilə edə biləcək bir hədəfdir. Ailə də özəyi qoyulan ədəb-əxlaq, etika özünü onun hər bir üzvünün sonrakı həyatında göstərir. Ananın dilindən söylənilən laylalar uşağın gələcəyini müəyyənləşdirən bir yol, sanki onun həyat kredosudur.

Şair poetik yaradıcılığında anaya-qadına olan məhəbbət və hörmətini xüsusilə hiss etdirir. Qadına hörmət və sevgi bəsləmək, qayğı göstərmək

mühüm insani dəyərlərdəndir. Ailə ocağının qoruyucusu sayılan bu gözəl məxluqun varlığı Nəcib Fazil Qısakürəyin də ürəyini rıqqətə gətirmişdir.

Nəcib Fazilınbir sıra şeirlərində gənclərin dini tərbiyəsində, onların İslami dəyərlərlə böyüyüb tərbiyə almasında Məhəmməd Peyğəmbərin əxlaqını nümunə kimi göstərmiş, onu Çölə enən nura bənzətməmişdir. “İnsanlığın tacı”, “İdeal insan”, “Peyğəmbər” “Nur”, “Mürşid” kimi şeirlərində sevimli Peyğəmbərimizə bir məhəbbət hiss olunmaqdadır.

Yalnız bir şair deyil, həm də bir müəllim olan Nəcib Fazil Qısakürəyin poeziyasında hüquq tərbiyəsi məsələlərinə xüsusi əhəmiyyət verilmişdir. Nəcib Fazil insanlığa yüksək qiymət verirdi. Şair belə fikirləşirdi ki, o kəslərdə ki, insanlıq adlı parlaq gövhər itmişdir, o, bədbəxt və miskin məxluqa çevrilir. Nəcib Fazil əsarətə, insanın insan tərəfindən əzilməsinə, zorakılığa pis baxırdı. Belə düşüncə tərzini onun böyüməkdə olan nəslin hüquq tərbiyəsinin əsasını təşkil edirdi.

Şairi kimsəsiz, səfil uşaqların taleyi çox maraqlandırırırdı. Valideyinlərdən məhrum olan, özlərinə çörək pulu qazanmağa məcbur olan, vaxtından tez böyüyən bu uşaqlar müxtəlif cinayətkarların qurbanlarına çevrilir, məhbuslar evinin-qəfəsinin otaqlarının sakinlərinə dönürdülər. Bir müəllim, bir ata və vətəndaş kimi Nəcib Fazil həmişə uşaqların qayğısına qalır və onların düzgün tərbiyəsini valideynlərdən tələb edirdi.

Nəcib Fazil Qısakürəyin estetik görüşləri onun obrazlarının ağı, davranışı və əxlaqi görüşlərində öz əksini tapmışdır. Nəcib Fazilınəsərlərində tərənnüm olunan hisslərin və yaradılan obrazların daxili mənəvi zənginliyi önə çıxaraq gənc nəslin düzgün tərbiyə olunmasına imkan yaradır.

Şairin poeziyasında sosial-ictimai məsələlərlə yanaşı, tərbiyəvi dəyərlər də mühüm yer tutur. Nəcib Fazil Qısakürəyin yazdığı şeirlər onunla bir dövrdə yaşayan yeniyetmələr, gənclərlə yanaşı, özündən sonra gələn nəsillər üçün də bir tərbiyə məktəbi olmuşdur. Nəcib Fazil gəncləri vətənin, ailəsinin və özlərinin əsl sahibi kimi görmək istəmişdir. Bunu öz əsərlərində tərənnüm edə bilmişdir.

Tədqiqat işinin “*Nəcib Fazil Qısakürəyin hekayə və roman yaradıcılığında tərbiyə məsələləri*” adlı ikinci yarımfaslında Nəcib Fazilınnəsr yaradıcılığında tərbiyə məsələləri araşdırılır. Yarımfasıldən aydın olur ki, Nəcib Fazilınhekayələri sayca az olsa da, mövzu etibarilə çox genişdirlər. Nasir öz hekayələrini ilk dəfə dostu P.Səfənin məsləhətiylə “Cümhuriyyət” qəzetində çap etdirmişdir. 1933-cü ildə həmin nəsr əsərlərini “Bir kaç hekayə, bir kaç təhlil” adı altında çap etdirmişdir. O,

ikinci hekayə kitabını isə “Ruh burxuntularından hekayələr” adlandıraraq 1960-cı ildə nəşr etdirmişdir. 1970-ci ildə isə yazıçının “Hekayələrim” adlı kitabı çap olunmuşdur.

Nəcib Fazil Qısakürəyin hekayələrində də tərbiyənin demək olar ki, bütün sahələrinə toxunulur. Onun öz hekayə və romanları vasitəsilə aşılacağı əxlaq tərbiyəsində türkçülük ideyası xüsusilə üzə çıxır.

Yazıçının hekayələrində türkçülük vətən əxlaqı ilə, bu əxlaqın yaratdığı vətən məhəbbəti ilə sıx bağlıdır və bu bağlılıq demək olar ki, onun bütün nəsr yaradıcılığında özünü göstərir. Məsələn, 1928-ci ildə yazılmış “Şəhid” hekayəsində adı, ailəsi, hansı işin sahibi olması haqqında heç bir məlumatımız olmayan Şəhid obrazı yaradılmışdır. Onun daimi narahatçılığı diqqəti cəlb edir. Sanki qəlbində yaranan hisslər həmin şəxsi düşündürür.

Cəmiyyətdə baş alıb gedən əxlaqsızlığın, məsuliyyətsizliyin, pis əməllərin qarşısını almaq üçün mütləq milli-mənəvi dəyərlərə sahib çıxmaq lazımdır. Nəcib Fazilə görə yalnız daxildən gələn bir hisslə Uca Tanrını sevrək, onun qoyduğu qaydaları qəbul etmək olar. İnsanın ruhu ilə şüuru hökmən eyni yolda irəliləməlidir. Yalnız belə olduqda, insanın müsbət davranış normalarına əməl etməsi mümkündür. Nəcib Fazil də bir müəllim, bir filosof kimi gənclərə bunu öyrədirdi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Nəcib Fazilindini əxlaq tərbiyəsində bir fəlsəfə də vardır. Məsələn, “Ölmək istəyirəm” adlı hekayəsində yazıçı bildirir ki, insanın bütün orqanlarını dəyişdirsələr də, o, öz-özündən uzaqlaşa bilmir. Bədəninin ürəyinə qədər bütün daxili orqanları dəyişirilən şərti adı “Qamma” olan insan gələcəyin makinası kimi hazırlansa da, qəlbi öz-özünü tələb edir.

Yazıçı hekayələrində türk torpaqlarının işğal edildiyi bir zamanda gənc nəslin vətənpərvərlik tərbiyəsini diqqətə çəkərək vətənpərvərliyin kütləvi hal olmasını vacib şərt sayır.

“Hasene bacı” (1965) hekayəsində Hasene bacının gənclik illərindən etibarən ixtiyar bir qadına çevrildiyi vaxta qədər vətəni üçün etdiyi mübarizənin şahidi oluruq.

Nəcib Fazil Qısakürək əsərlərində yüksək mənəvi keyfiyyətləri bədii sözün gücüylə təbliğ etməklə yanaşı, dəyərlərimizə kölgə salan, sarsıdan əsas problemləri də dilə gətirir, onların həlli yollarını göstərir.

Vətənpərvərlik həm də Vətənin naminə çalışmaq, Vətəni qorumağa hər an hazır olmaq, onun yolunda qəhrəmanlıqlar, fədakarlıqlar göstərmək, Vətənin, xalqın hər bir uğuruna sevinməkdir. Bu hiss insanda anadangəlmə olsa da, bütün digər hisslər kimi tərbiyəyə möhtacdır və tərbiyə yolu ilə

daha da möhkəmlənir, artır. Yazıçının demək olar ki, bütün hekayələrində vətən məhəbbəti, vətənpərvərlik duyğuları tərbiyə olunur.

Türk dünyasının görkəmli sənətkarlardan biri olan Nəcib Fazil Qısakürək ədəbi-bədii yaradıcılığında və pedaqoji görüşlərində gənc nəsilələri mənəvi dəyərlərə əməl etməyə çağırırdı. O, doğruluq, yaxşılıq, səbr, qonaqsevərlik, savad-elm, vətənpərvərlik, qəhrəmanlıq, Allah, axirət və qiyamət qorxusu, ibadət, insanlıq, məsuliyyət, vicdan, xeyir və şər, müştəbehlik, səxavət, borc, abır-həya, təmizlik, çalışqanlıq kimi vacib əxlaqi keyfiyyətlərə dəqiq qiymət vermişdir.

Kamilliyə can atan insanlar qalereyasını yaradan kiçik həcmli əsərlər sırasında “Qısa ətək”, “Violonçel”, “Səs”, “Hacət dərsi”, “Yuxu”, “Örtükdəki sirr”, “Dialoq” kimi hekayələr vardır. Hekayələrindən aydın olur ki, kamilliyə can atan insan ilk növbədə öz vicdanının səsinə dinləməli, onunla hesablaşmalıdır. “Dialoq” hekayəsi iki şəxsin söhbəti əsasında qurulmuşdur. Hekayə xeyrin şər üzərində qalibiyyətini əks etdirir və günah problemini, onun nədən ibarət olması məsələsini ortaya çıxarır.

Özülü möhkəm olan ailə tərbiyəsi ətraf mühitin təsiri ilə məqsədyönlü pedaqoji prosesdə daha da təkmilləşir, möhkəmlənir, gənc nəslin gələcək əmək fəaliyyətinə hazırlanması prosesi səmərəli həyata keçirilir. Gənc nəsilə millilik, milli iftixar hissənin formalaşmasında da bu kiçik cəmiyyətin böyük rolu vardır.

Nəcib Fazil göstərir ki, şəxsiyyətin formalaşmasında ailə tərbiyəsi, gen yaddaşı ilə yanaşı, cəmiyyətin inkişafı, qərb sivilizasiyasına keçid də mühüm rol oynayır. “Nənə” (1967) hekayənin əsas qəhrəmanı həyəcanla nəvəsi Sevilə axtaran, əlli-altmış yaşlı bir qadın-ana-nənədir. Nəcib Fazil gənc nəslin yeni mənəvi dəyərlərə üz tutduğu mərhələdə yaşanılan adət-ənənələrə vida demək istəyini çox təhlükəli hesab edir.

Yazıçı tərbiyə və tərəqqi işində ailəyə çox böyük diqqət vermiş və onun möhkəmləndirilməsini cəmiyyətin mütərəqqi inkişafı üçün zəruri hesab etmişdir. O, ailə məsələsində qadına yüksək qiymət vermiş və cəmiyyətin möhkəmləndirilməsində, mütərəqqi inkişafında onun rolunu zəruri hesab etmişdir.

Savadlanmaq, öz hüquqlarını dərk etməklə yanaşı, qadın-ananın həm də xalqının, əsrlərdən bəri süzülüb gələn adətlərini, milli şüurunu qoruyub saxlaması çox vacibdir. Çünki elə milli ehtiyatı, milli xəzinəni itirməklə ilk növbədə övladına ziyan vurur. Nəcib Fazil Qısakürəyi də bu məsələ çox narahat edirdi. “Nənə” hekayəsində öz hissləri ilə daha çox məşğul olan, nənəsinin onu axtarmasına narazılıqla yanaşan, bakenbardlı, gur saçlı, özü

kimi dəblə geyinmiş və eyni düşüncə sahibinə malik olan gənclə dayanma-ğы vacib sayan Sevil yazıçını türk qadınının, türk anasının gələcəyi haqqın-da düşünməyə vadar edir. Ailə tərbiyəsindən uzaqlaşan, yeni əxlaqi dünya-görüşə yiyələnən, Qərbin əxlaqi dəyərlərini, ailə ilə bağlı qarşıya qoyduğu tələblərini qəbul edən gəncliyin bu günkü vəziyyəti və gələcək taleyi Nəcib Fazili bir insan, bir ata, bir müəllim kimi narahat etməyə bilməzdi.

Qısakürək yaradıcılığında Avropa ənənələrinin əsiri olan daha bir ailə faciəsinin şahidi oluruq. Bu, həm də əsl Türk insanına məxsus olan həqiqi simasını itirən gəncliyin faciəsidir.

Nəcib Fazil Qısakürək sağlam həyat tərzinə yüksək qiymət verir, öz əsərlərində də bunu təbliğ edirdi. Məsələn, Nəcib Fazil Qısakürəyin hekayələrinin bir qisminə qırmızı bir xətt kimi Xəstə Qumarbaz surəti keçir. Elə obrazın adından da göründüyü kimi, o, tərbiyəyə, əxlaqa zidd olan əməllərlə məşğul olur. Bu insanın həyatı bütünlüklə Qaratoxmaq qadının toxuduğu torun içində keçir. “Qaratoxmaq qadının intiqamı” hekayəsində insanın bu faciə səhnəsində düşdüyü vəziyyətin sonunda gənclər istər-istəməz dəhşətli səhnə ilə üz-üzə qalırlar. “Xəstə Qumarbazın qeyd dəftərindən”, “Xəstə Qumarbazın ölümü”, “Bülbülün ölümü”, “Girovluq meymun” və digər silsilə xarakterli hekayələrini bu mövzuya həsr edən yazıçı bu bəlanı həkimi və dərmanı olmayan xəstəlik adlandırır.

Əməksevərlik, zirəklik, cəsurluq, qorxmazlıq, cəsarətlilik, mərdlik kimi müsbət xüsusiyyətlər də gənclərin tərbiyəsində mühüm rol oynayır.

Yazıçı uşaqları yeni cücərən bir bitkiyə bənzədir, onun böyüməsi üçün vacib olan vasitələrin verilməməsini həmin canlının vaxtından əvvəl məhv olacağına gətirib çıxaracağını düşünürdü. Nəcib Fazilin əsərləri uşaq hüquqlarına toxunur və dövlətin qarşısında bunlara riayət etməyi və daha da müasirləşdirməyi tələb edirdi. Məsələn, “Uşaq kamerası” (1965) adlı hekayəsində həbsxanalarda azyaşlı məhbusların taleyindən, baş alıb gedən əxlaqsızlıqdan danışılır. Oradakı hadisələrin təsviri gənc oxucuda cinayətkar və pozğun həyata qarşı bir ikrah hissi oyadır və öz hərəkət və davranışlarına daha diqqətlə yanaşmağa məcbur edir. Ədibin hekayə yaradıcılığında tərbiyə ilə bağlı fikir və ideyalarını aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək mümkündür:

- daxili gözəllik insanın qəlbindən, ruhundan və düşüncə tərzindən irəli gəlir;

-insan öz ülvyyəti ilə dünyada ən qiymətli varlıqdır;

- insanın ağılı, əxlaqi, davranışı gözəl olmalıdır;

Nəcib Fazil də rəbbimizin insanlara göstərdiyi işıqlı yolun başlanğıcının elm olduğunu bildirirdi. O, cahilliyin, nadanlığın, insanlar arasında hörmətsizliyin elm ədəbinin olmamasından, savadsızlığın bir bataqlıq kimi ətrafı sarımasından irəli gəldiyini göstərirdi. Yazıcının bütün əsərləri gəncləri bir qaranlıq gecənin vahimələrindən uzaqda durmağa çağırırdı.

Ədibin araşdırmaçılarından biri olan Hakkı Karatekeli “Nəcib Fazil Qısakürək” adlı kitabında (İstanbul, 2013) onun milli təhsilin qarşısında aşığıdakı vəzifələri qoyduğunu bildirir:

- əsas məqsəd və planın olması, dünya maarifinin başlıca problemi olan təhsilin genişləndirilməsi;
- dərs kitablarının yaxşılaşdırılması;
- cəmiyyətin üzvü olan insanlarda əxlaq və intizamın tərbiyə edilməsi;
- dil islahatları;
- bütün sənət və elmləri əhatə edən böyük Türk lüğətinin hazırlanması;
- texnika dünyasının ixtisaslı kadr hazırlayan mərkəzlərinin sayının artırılması və onun yenidən qurulması;
- elm və sənətdə xarici ölkə mütəxəssislərinin olmasının qəbul edilməzliyi;
- milli kitabxananın yaradılması, mərkəzlərdə onun şöbələrinin açılması;
- milli muzeylərini yaradılması.

Beləliklə, onun nəsr yaradıcılığında ədəb və əxlaq prinsipləri özünü qüvvətli şəkildə göstərir. Yazıçı olmaqla yanaşı, bir müəllim kimi də o, sosial həyatın bütün sahələrində ədəb məsələlərini araşdırır və bunu şeirləri ilə yanaşı hekayələrində və sayı az da olsa, romanlarında əks etdirməyə çalışır.

Nəcib Fazil Qısakürəyin tərbiyə məsələləri ilə bağlı fikirləri, kamil insan axtarışları onun roman yaradıcılığında da öz əksini tapmışdır. Nəcib Fazil Qısakürəyin iri həcmli əsərlərində irəli sürülən kamillik, mənəvi zənginlik, milli-mənəvi əxlaqi dəyərlərlə bağlı məsələlər də tərbiyəvi fikirlərdən, böyüməkdə olan nəslin, gənclərin tərbiyəsindən kənar deyildir.

“Kamil insan axtarışları yazıcının hekayələrindən başlayaraq “Aynadakı yalan” romanında da davam etdirilir. Bu roman 1979-cu ilin dekabrından 1980-cı ilin martın 13-dək “Yeni İstanbul” qəzetində hissələrlə çap olunmuş, böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Əsərin əsas qəhrəmanı Naci universitetdə fəlsəfə elmi ilə məşğul olur. Yazıçı bu əsərində insanın

tərbiyəsində, mənən formalaşaraq kamilləşməsində keçdiyi bütün mərhələləri göstərir. Nəcib Fazil Qısakürəyin “Aynadakı yalan” romanını tərbiyəvi əhəmiyyəti nəfslə mübarizə aparmağın, vicdanlı olmağın vacibliyini ifadə etməsindədir. Yeni nəsil insani keyfiyyətlərdən birinin məhz sevgi olduğunu başa düşür və sevərək gözəlləşir.

İkinci fəslin “*Nəcib Fazil Qısakürəyin dram yaradıcılığında tərbiyə məsələləri*” adlı yarım fəslində qeyd olunur ki, Nəcib Fazil Qısakürək türk ədəbiyyatında şairliyi və nəsr yaradıcılığı ilə ön plana çıxmış bir şəxsiyyətdir. Yazmış olduğu “Toxum” (1935), “Bir adam yaratmaq” (1938), “Künyə” (1939), “Səbir daşı” (1940), “Pul” (1941), “Sirr” (yarımçıq qalmışdır, 1946), “Barmaqsız Saleh” (1948), “Qara yaxalıqlı adam” (1949), “Rəis bəy” (1960), “Taxta qonaq” (1960), “Komandır” (yarımçıq qalmışdır, 1960), “Əbdülhəmid xan” (1965), “Qanlı sarıq” (1967), “Yunus Əmrə” (1969), “Müqəddəs əmanət” (1971), “İbrahim Ədhəm” (1978), “Püf nöqtəsi” (“Zəif nöqtə”, 2000) adlı dram əsərlərinə görə Nəcib Fazil Türk ədəbiyyatında teatr yazıçısı kimi də ad qazanmışdır. Vətən və millət uğrunda mübarizə, Türkiyə tarixi, Türkiyədə müasirləşmə, Anadolu, Türk və İslam aləmindəki əhəmiyyətli adlar Nəcib Fazil dram əsərlərinin əsas mövzularındandır.

Nəcib Fazil dram əsərlərini altı mövzu ətrafında toplamaq mümkündür:

1. Tarixi mövzularda yazılan dramlar: “Toxum”, “Künyə”, “Qanlı sarıq”;
2. Tarixi şəxsiyyətlərin həyatlarından alınan mövzular: “Ulu xaqan Əbdülhəmid xan”, “Yunus Əmrə”, “İbrahim Ədhəm”;
3. Fəlsəfi mövzularda olan dramları: “Bir Adam yaratmaq”, “Rəyis bəy”, “Qara yaxalıqlı adam”;
4. Sosial hadisələri əks etdirən dramları: “Pul”, “Taxta malikanə”, “Müqəddəs əmanət”;
5. Sosial bir tipi əks etdirən dramı: “Digər adı Barmaqsız Saleh”;
6. Zərbi-məsəldən pyes halına çevrilmiş əsəri: “Səbir daşı”.

Nəcib Fazil Qısakürəyin dram yaradıcılığında da türk əxlaqı, İslami dəyərlər və bəşər sivilizasiyasının müasir nailiyyətləri sistemli şəkildə öz təəcəssümünü tapmışdır. O, milli-mədəni dəyərlərin qorunması ilə yanaşı, müasir bəşəri dəyərlərin mənimsənilməsinə təbliğ edir. Nəcib Fazil Qısakürək göstərirdi ki, dünyanın dəyişdiyi XX əsrdə millətin tərbiyəsi mühüm rol oynayır. Ona görə də dövrün bütün tərəqqipərvər ziyalılarını bu

işə cəlb etməyə çağırırdı. O, xalqın tərbiyəsi naminə çalışdığı sadəcə olaraq tətbiq etməmiş, bilavasitə bu işdə əməli fəaliyyət göstərmişdir.

İkinci fəslin “*Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərində tərbiyəvi fikirlərin öyrədilməsinin əhəmiyyəti*” adlı yarım-fəslində isə bildirilir ki, bir yaradıcı insan, bir pedaqoq olan Nəcib Fazil Qısakürək də mütərəqqi ideyalı sələflərinin, o cümlədən Avropa və Şərq pedaqoqlarının tərbiyə haqqında fikirlərindən yararlanaraq, şəxsiyyətin inkişafında və formalaşmasında tərbiyəyə böyük əhəmiyyət vermişdir.

O, gənc nəsə bəşəriyyətin gələcək ümidi kimi baxmış, onun təlim və tərbiyə məsələlərini yüksək dəyərləndirmişdir. Ədib təlim və tərbiyə məsələlərini digər ictimai hadisələrdən ayırmır, həmin məsələləri yeni cəmiyyət qurmaqda və yeni insan tərbiyə etməkdə ən başlıca amil kimi qiymətləndirir. Maarifə böyük qiymət vermək, onu insanın mənafeyinə xidmətə cəlb etməkdə görmək onun pedaqoji baxışlarının əsaslarından birini təşkil edirdi.

Onun şeir, hekayə və dram əsərləri çox böyük tərbiyəvi əhəmiyyət daşımışdır. Ədib əxlaqi görüşlərində tərbiyənin məqsədinə, üsul və vasitələrinə, istiqamətlərinə öz münasibətini bildirmişdir. O, tərbiyənin strukturunda fərdi və tipoloji xüsusiyyətlərə diqqət yetirmiş, nəzəri mühakimələr vasitəsilə, rəngarəng pedaqoji qalereya yaratmaq yolu ilə bu məsələlərə dair görüşlərini ifadə etmişdir.

O, göstərirdi ki, əsl vətənpərvər insan tərbiyə etmək üçün düzgün məsələlərə qəlbən yaxınlaşdırmağı təlqin etmək lazımdır. Nəcib Fazil göstərir ki, düşmən əlində qalan vətən torpaqlarını geri qaytarmaq, ana yurdu qorumaq hər bir insanın müqəddəs borcudur. Onun irsindən bu günün gənclərinə miras qalan vətənpərvərlik mövqeli fikirlər müasir günümüzdə milli düşüncə mövqeyinə qapılmış insanların milli mədəni varlığının dərki üçün olduqca vacibdir. Çünki Nəcib Fazil bütün yaradıcılığı boyu mənsub olduğu xalqın keçmişini və bu gününü, arzu və istəklərini qələmə almış, onun gələcək taleyini düşünmüş, xalq ruhunun, xalq həyatının tərcümanı olmuşdur. Nəcib Fazilin qələmindən sanki Türk tarixinin özü süzülüb gedir. O, Türk dövlətinin və dövlətçiliyinin, dövlət quruluşu ənənələri tarixinin öyrənilməsinə tövsiyə etmişdir.

Onun yaradıcılığının yeniyetmələrin tərbiyəsində oynadığı mühüm rollardan biri də əməyə yüksək qiymət verməsi və tüfeyli, işsiz gəzən Xəstə Qumarbaz kimi insanların surətlərini yaratmaqla halal çörək qazanmamaq istəyindən gəncləri uzaqlaşdırmaqdır. Xəstə Qumarbaz insanlığın, nəfsin xəstəliyidir.

Nəcib Fazil Qısakürək ana dili məsələsinə yüksək qiymət verir, yeni məktəb və dünyəvi təhsil uğrunda fədakarlıqla çalışsa da, milli təhsil sisteminin yaradılmasını və onun qorunaraq inkişaf etdirilməsinin tərəfdarı idi. O, gənc nəslin tərbiyəsində məhz belə-milli və müasir, dünyəvi elmlər tədris edə bilən məktəbin yaradılmasına çalışırdı. O, bir maarifçi kimi də bu yolda fədakarlıqla çalışırdı. Bədii yaradıcılığı da pedaqoji fəaliyyətində onun yardımına gəlirdi. Məktəbdə təlim və tərbiyə işində müəllimin rolunu yüksək qiymətləndirən Nəcib Fazil müəllimin də qarşısında mühüm tələblər qoyurdu. Onun fikrincə, müəllim birincisi, dərin elmi biliyə malik olmalı, ikincisi, elmi təlim etməyin və tərbiyə verməyin üsullarından xəbərdar olmalıdır.

Saf, müdrik xalq ruhu Nəcib Fazil Qısakürəyin pedaqoji irsinin müəmm cəhətini təşkil edirdi. O, xalq müdriklik çeşməsindən lazım gəldikcə istifadə etmişdir. Demək olar ki, bütün əsərləri məhz böyüməkdə olan nəsil üçün bir nəsihət şəklində yazılmışdır. Nəcib Fazilinözünəməxsus tərbiyə konsepsiyasının yaradılmasında özünün pedaqoji fəaliyyəti, dərin həyati müşahidələri mühüm rol oynamışdır. Onun bütün yaradıcılığı insanın mənəvi təkmilləşməsi prosesinə həsr olunmuşdur.

Nəcib Fazil əsərlərində həmişə bir ana-qadın obrazı yaratmışdır. Onun maarifə çağırışları içərisində ailə ənənələrini davam etdirən, lakin müasirliyə də can atmağa çalışan analara məhəbbət və hörmət hissi həmişə uca tutulmuşdur. Nəcib Fazilinhəm lirikası, həm də nəsr əsərləri əxlaqi tərbiyə ilə yanaşı əqli tərbiyənin aşılmasında da böyük əhəmiyyət daşıyırdı. Öz düşüncə tərzinə, həyata baxışlarına görə Türk adamını Qərbin inkişaf etmiş ölkələrində yaşayanlardan heç də geridə qalmış hesab etmirdi. Bir xalqı digər xalqa qarşı qoymur, xalqın hər bir vətəndaşının türkləşdikcə avropalaşa biləcəyini bildirirdi. Ümumiyyətlə, bədii ədəbiyyatın gənc nəslin yüksək mənəvi prinsiplər əsasında tərbiyəsi və insan xarakterinin formalaşdırılması proseslərində rolu böyükdür. Ona görə də, cəmiyyətə nə kimi bir ədəbiyyatın təqdim və təbliğ edilməsi də çox önəmlidir. Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərinin dərinədən öyrənilməsi, həmin əsərlərdəki tərbiyəvi cəhətlərin tam üzə çıxarılması gənc nəslin yetişməsində böyük təlim-tərbiyəvi əhəmiyyəti kəsb edir və onların bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında əvəzsiz rol oynayır.

Dissertasiyanın üçüncü fəslə **“Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərinin müasir türk tərbiyə sisteminə yeri”** adlanır. Bu fəslin *“Nəcib Fazil Qısakürəyin bədii irsinin öyrənilməsi”* adlı yarım-fəslində ustad sənətkarın yaradıcılığının orta məktəbdə tədrisi və böyüməkdə olan nəslin tərbiyəsində

onun əsərlərinin tədrisinin əhəmiyyəti məsələlərinə toxunulur. Burada Nəcib Fazilintədris planına düşən “Çilə”, “Sakarya türküsi” şeirləri, “Yusufoqu” hekayəsi haqqında məlumat verilir, şagirdlər türk ədəbiyyatının tanınmış simalarından olan Nəcib Fazil Qısakürəyin həyat və yaradıcılığı ilə tanış oldular, onun ədəbi-bədii irsinin böyüməkdə olan nəslin əxlaqi, vətənpərvərlik, hüquqi, dini, ailə və estetik tərbiyəsində oynadığı rolu müəyyənləşdirdilər.

Uşaqların yaradıcılıq qabiliyyətlərinin, estetik duyumunun, idraki fəallığının inkişaf etdirilməsi məqsədilə bədii əsərlərin təhlili, müşahidə, müsahibə, anket sorğuları, şagird əməyinin təhlili metodlarından istifadə olundu.

Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılığı üzrə keçirilən interaktiv dərs aşağıdakı mərhələlərdə aparıldı:

1. Motivasiya, problemin qoyuluşu.
2. Tədqiqatın aparılması.
3. Məlumat mübadiləsi.
4. Məlumatın müzakirəsi və təşkili.
5. Nəticə, ümumiləşdirmə.
6. Yaradıcı tətbiqetmə.
7. Qiymətləndirmə, refleksiya

Şagirdlərin Nəcib Fazillə bağlı bilik səviyyələri sual-cavablar, ikihissəli gündəliyin hazırlanması, süjet cədvəlinin hazırlanması, rollu oyun nəticəsində üzə çıxarıldı. Şagird fəallığının nəticələri müqayisəetmə, səciyyələndirmə, aydınlaşdırma, şərhətmə və münasibət bildirmə, ifadəli oxuma, mühakiməyürütmə meyarları əsasında qiymətləndirildi.

Üçüncü fəslin *“Sınıfdənxiaric işlərdə Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərinin öyrənilməsinin əsas istiqamətləri”* yarım-fəslində Nəcib Fazilnəsərlərinin sınıfdənxiaric işlər vasitəsilə öyrədilməsinin əsas istiqamət, üsul və vasitələri diqqətə çatdırılır. Yarım-fəsildə məktəbdə aparılan sınıfdənxiaric işlərin əsas məqsədi, növləri və əhəmiyyəti haqqında məlumat verilir. Burada göstərilir ki, sınıfdənxiaric tədbirlər vasitəsilə şagirdlərin əxlaqının saflaşdırılmasına nail olmağa çalışılmalıdır. Belə ki, onlarda bu yolla əxlaqın müsbət təzahür formaları olan fəzilətlərin (dostluq, yoldaşlıq, səmimilik, halallıq, qədirqanlılıq, ləyaqətlilik, ağıl gözəlliyi, alicənablıq, mətanətlilik, əzmkarlıq, hünərlilik, dözümlülük, təvazökarlıq, səbirlilik, vətənpərvərlik, vətəni yad nəzərlərdən qorumaqlıq, vüqarlılıq, xeyirxahlıq, ədalətlilik, sədaqətlilik və s.) üzə çıxarılır və əxlaqın mənfi təzahürləri olan rəzilətləri (yalançılıq, qorxaqlıq, vətənə xəyanət,

ikiüzülük, oğurluq, səfehlik, dəlisovluq, zalımlıq, məzlumluq, haramlıq, ələ baxımlılıq, yaltaqlıq, satqıncılıq, xurafata meyillilik, sözü kəsməklik və s.) islah olunur.

Bu yarımfəsildə Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılığı ilə bağlı həyata keçirilən sinifdən xaric tədbirlərin əsas istiqamətləri müəyyən edilir və qeyd olunur ki, ustadın əsərlərini təbliğ edərkən çalışmaq lazımdır ki, məktəbli yalnız onun nəsr əsərləri ilə deyil, poeziya və dram əsərləri ilə də tanış olsun. Ədəbi-bədii gecə, poeziya günü, bədii qiraət, oxucu konfransı, disput, kitab sərgisi kimi sinifdən xaric tədbirlərin əsasında Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılığı haqqında konkret təsəvvür yaradılır, şagirdlər həmin mövzularda gedən müzakirələrin iştirakçısına çevrilir, bununla bağlı mövcud ədəbiyyatla tanış edilir. İstedadlı qələm ustası Nəcib Fazil Qısakürəyin çətin və şərəfli həyat yolu haqqında məlumat vermək böyüməkdə olan nəsrlə bir çox əxlaqi dəyərlərin aşılmasına şərait yaradır.

Üçüncü fəslin *“Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərinin öyrənilməsində sinif rəhbəri, fənn müəllimləri və valideynlərin birgə işinin təşkili”* yarımfəslində isə Nəcib Fazil Qısakürəyin əsərlərinin öyrənilməsində sinif rəhbəri, fənn müəllimləri və valideynlərin birgə işinin təşkili məsələlərinə toxunularaq qeyd olunur ki, Nəcib Fazil Qısakürəyin bədii irsinin öyrənilməsində sinif rəhbəri fənn müəllimləri və valideynlərin birlikdə iştirakı böyüməkdə olan nəslin mənəvi tərbiyəsinə çox böyük kömək edir. O, Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılığının təbliği ilə bağlı təşəbbüslə çıxış edir, müxtəlif təkliflər irəli sürür, bu sahədə görülmüş işlərlə bağlı yaradıcı, tənqidi fikir söyləyir.

Tədqiqat aşağıdakı nəticələrə gəlməyə əsas vermişdir:

1. Nəcib Fazil Qısakürək poeziya, nəsr və dramaturgiya yaradıcılığı vasitəsilə gənc nəslin tərbiyəsinə mühüm töhfələr vermişdir.

2. Onun əsərləri təkcə öz bədii xüsusiyyətləri ilə deyil, tərbiyəvi məqsədləri ilə də fərqlənmişdir.

3. Nəcib Fazil Qısakürək milli-mənəvi dəyərləri çox yaxşı bilirdi. Ədib böyüməkdə olan nəsrlə də milli köklərə, min illərdən süzülüb gəlmiş adət-ənənələrə arxalanaraq, müasirləşməyi tövsiyə edirdi. O, tərbiyənin bütün sahələri vasitəsilə ailə və məktəb ənənələrinin təbliğini yüksək qiymətləndirirdi.

4. Nəcib Fazil Qısakürək İslamın mənəvi ünsürlərini araşdırmış və Türk millətinin İslam dünyasını düşdüyü böhrandan və sıxıntılardan yenidən qurtara biləcəyini ortaya çıxarmışdır.

5. Nəcib Fazil Qısakürək müxtəlif ədəbi janrlarda işləyən, xalqın gələcəyini formalaşması istiqamətində məqalələri ilə dövrü mətbuatda imzası tanınmış bir sənətkardır.

6. Nəcib Fazil Qısakürək tərbiyənin hər bir amilinin əhəmiyyətini sezmış, əsərlərində bunlara dair müvafiq dəyərli fikir və ideyaları irəli sürmüşdür.

7. O, yeni Türk gəncliyini geniş təhsilli, hərtərəfli marağa və yüksək əqli inkişafa malik adamlar kimi görmək istəmiş və əsərlərini də bu yönümdə yazmışdır.

8. Nəcib Fazil yaradıcılığı boyu izlədiyi əxlaqi-iradi tərbiyə, milli şüurun formalaşdırılması, öz xalqına, adət-ənənələrinə, anaya-qadına, övlada, valideynə hörmət, vətənpərvərlik, Vətənə məhəbbət ideyalarını yeni məzmun və formada ifadə etmişdi.

9. O, gənc nəslin tərbiyəsində mühitin, valideynlərin roluna yüksək qiymət vermişdir.

10. Nəcib Fazil Qısakürək əsərləri vasitəsilə yeni insanın şüurunda dəyişiklik etməklə yanaşı, daxilən dəyişərək əməllərin və qəlbın gözəlliyini görməyi və hiss etməyi öyrətmişdir ki bu da gənc nəslin əxlaqi, estetik tərbiyəsində əhəmiyyətli rol oynayır.

11. Yazıçı, şair, dramaturq Nəcib Fazil Qısakürək bədii surətlər vasitəsilə uşaqların fikir və təxəyyülünü cılalamış, onlara həyatın ən qaranlıq və çirkin anlarını və onlardan xilas olmağın yollarını göstərmişdir.

Dissertasiyanın əsas məzmunu müəllifin çap olunmuş aşağıdakı **əsərlərində** öz əksini tapmışdır:

1. Nəcib Fazil Qısakürəyin dramaturgiyasında tərbiyə məsələləri // Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun Xəbərləri, 2014, № 3, s.88-91

2. Orta məktəbdə Nəcib Fazil Qısakürəyin “Sakarya türküsü” əsərinin tədrisi üsulları // Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu, Elmi Əsərlər, 2014, № 3, s.102-105

3. Nəcib Fazil Qısakürəyin həyatı və əsərlərinin təhlili // Bakı Avrasiya Universiteti “Sivilizasiya”, 2014, №11, s.72-78

4. Türk Şair Nəcib Fazil Qısakürək // Pedaqoji Universitet Xəbərləri, 2013, № 2, s.289-292

5. Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılığında tərbiyə məsələləri // Odlar Yurdu Universitetinin Elmi və Pedaqoji Xəbərləri, 2013, № 38, s.148-152

6. Nəcib Fazil Qısakürəyin dramaturgiyasında tərbiyə / Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XIX Rəspublika elmi konfransı, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, 2015-ci il, 7-8 aprel, s.225-227
7. Necip Fazil Kısakürek'in hikayelerinin pedagojik yönden incelenmesi // Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun Xəbərləri, 2015, № 1, s.18-22
8. Nəcib Fazil Qısakürəyin hekayələrində əxlaq tərbiyəsi // Bakı Slavyan Universitetinin Elmi Əsərləri, 2014, №1, s.117-123
9. An extraordinary poet, writer and pedagogue in modern Turkish literature Necip Fazil Kısakurek // Ukraine National Pedagogy University Scientific edition Collection of scientific papers "Gileya: scientific herald" March 94, 2015, (№3), s.323-325
10. Nəcib Fazil Qısakürək yaradıcılığında estetik tərbiyə məsələləri // Bakı Qızlar Universitetinin Elmi əsərləri, 2015, №1, s.74-77
11. Nəcib Fazil Qısakürəyin hekayələrində Vətən Məhəbbəti tərbiyəsi // Azərbaycan Dövlət Bədən tərbiyəsi və İdman Akademiyasının Elmi Xəbərləri, 2014, №1, s.74-77
12. Yunus Əmrə yaradıcılığında əxlaq tərbiyəsi / Gənc tədqiqatçıların I beynəlxalq elmi konfransı, Qafqaz Universiteti, 2013, 25-26 aprel, s.504-505
13. NəcibFazil Qısakürəyin maarifçi fikirləri / Gənc tədqiqatçıların III beynəlxalq elmi konfransı", Qafqaz Universiteti, 2015, 17-18 aprel, s.1332-1333
14. Psixoloji danışmanlık ve rehberlik nedir nasıl yapılır? / Gənc tədqiqatçıların I beynəlxalq elmi konfransı, Qafqaz Universiteti, 2013, 25-26 aprel, s.669-670
15. Necip Fazil'in idealindeki eğitim ve öğretmen / Gənc tədqiqatçıların II beynəlxalq elmi konfransı, Qafqaz Universiteti, 2014, 18-19 aprel, s.468-469
16. Mehmed Akif Ərsoy-vətəndaş-şair // Pedaqoji Universitet Xəbərləri, 2013 № 2, s.285-288

АЙДЫН ВЕЛИ МУСА

Вопросы воспитания в произведениях Неджип Фазыл Кысакюрека

Резюме

Во введении основывается актуальность темы исследования. определяется предмет, цели и задачи, научная новизна и практическая значимость работы.

Первая глава диссертации называется «Факторы, влияющие на мировоззрению Неджип Фазиль Кысакюрека». Здесь рассказывается о социальной и политической эпохи, в котором жил и творил мастер слова и талантливый педагог и о его жизни и творчестве. Эта глава состоит из двух частей: «Общественно-политическая эпоха, где жил Неджип Фазиль Кысакюрек»; «Жизнь и творчество Неджип Фазиль Кысакюрека».

Вторая глава называется «Педагогические мысли и идеи в творчестве Неджип Фазиль Кысакюрека». Она состоит из следующих полуглав: «Вопросы воспитания в поэзии Неджип Фазиль Кысакюрека», «Вопросы воспитания в рассказном и романном творчестве Неджип Фазиль Кысакюрека», «Вопросы воспитания в драмной творчестве Неджип Фазиль Кысакюрека».

Третья глава исследования называется «Место произведений Неджип Фазиль Кысакюрека в системе современной турецкой воспитании». Это глава состоит из следующих частей: «Произведения Неджип Фазиль Кысакюрека в учебном программе и методика изучения их путем экспериментирования», «Основные направления изучения произведений Неджип Фазиль Кысакюрека в внеклассных работах», «Организация работы с классным руководителем, предметниками и родителями в изучении произведений Неджип Фазиль Кысакюрека». Они раскрывают основные направления его творчество с помощью разных путей и способами. Исследование проводилось путем эксперимента.

В результате этих исследований автор получив обще-теоретические результаты поместил их в Заключение работы.

В исследовании темы использовался художественная, научно-педагогическая литература и статьи напечатанные в газетах и журналах.

Education issues of Turkish poet Nacib Fazil Kisakurek's works

Summary

At the beginning of the dissertation, it is based on actually and facility of the work, and is set of subject, goals and objectives of the study, shown scientific innovation, and displayed practical importance of the work.

Named first chapter that “factors affecting on Najib Fazil's outlet” consists of two sub chapters. They are called socio-political era of his time and life and work of Najib Fazil Kisakurek. In this part it is given information about time of his social economic era, Najib Fazil Kisakurek as a writer, poet, publisher and teacher who was prominent personality of 20th century.

Second part of the dissertation named “pedagogical thoughts and ideas in his works” and consists of four sub chapters and called educational issues raised in poetry, educational issues brought up in the story and the novel, educational issues brought up in the dramas and importance of learning of his educational ideas. In this chapter, it is researched in terms of educational matters of his stories, novels, dramas and poetries.

Third part of the dissertation named “location of Najib Fazil's works in modern Turkish education system” and consist of three sub chapters. They are called learning of his artistic heritage, main directions of learning and teaching of his works out of class, organization of collaboration of togetherness of teachers, parents and class teachers. In this chapter it is examined teaching of his creative works and shown main ways, methods of teaching ways of his works.

In the conclusion it is summarized of all tasks, got common-theoretical results and placed in the conclusion part at the end of dissertation. Writer of the dissertation made huge research used of published articles, pedagogical literatures of both Turkish and Azerbaijan resources.

**Министерство образования Азербайджанской
Республики
Азербайджанский Государственный Педагогический
Университет**

На правах рукописи

АЙДЫН ВЕЛИ МУСА

**ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ
НЕДЖИП ФАЗЫЛ КЫСАКЮРЕКА**

5804.01-Общая педагогика, история педагогики и образования

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени доктора философии
по педагогике

БАКУ-2016